

Зоряна Савчук

ЕЙДЕТИКА В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вважаю, не потрібно пояснювати, яким важливим для людини є дар слова. К. Аксаков писав: *«Слово є першою ознакою свідомого, розумного життя. Слово є відтворенням світу усередині себе»*. Це становлення йде все життя, але особливо інтенсивно – у перші роки життя. І дуже важливо якнайуспішніше опанувати цим прекрасним словесним дарунком. Особливо проблемним є навчання дітей, у яких затримка мовного розвитку. Наявність мовленнєвої вади призводить до змін у психічній сфері, а саме, до появи таких рис, як підвищена дратівливість, збудливість, депресивні стани, негативізм, апатичність, психічна виснаженість, почуття пригніченості.

Діти часто втрачають можливість спільної діяльності з однолітками через невміння виразити свої думки та через страх виглядати смішними, хоча правила й зміст гри їм зрозумілі. Для дітей з вадами мовлення традиційні корекційні заняття не завжди легкі й цікаві.

На жаль, типовою помилкою учителів-логопедів є те, що свої заняття з дошкільниками вони проводять шаблонно, трафаретно, нудно, і день у день «вчать» назву предметної картинки, «пов'язують» завчені слова у ланцюжкочерення, «вчать» розрізняти у словах склади, а у складах – звуки.

Заняття з шаблонними, трафаретними питаннями за змістом картинки, приречені з самого початку на невдачу, стає неможливою та недоречною будь-яка ініціатива з боку дітей, оригінальність їх думок. У такому пасивному емоційному стані не слід чекати від дітей цікавих власних розповідей. Діти просто наслідують зразок педагога й, нудьгуючи, чекають на закінчення заняття. Автор зовсім не проти послідовності у логопедичній роботі, але проти казенної трафаретності в підході до навчального процесу, що і є, найчастіше, причиною низької ефективності у корекційній роботі з дітьми.

Як же зробити так, щоб дитина накопичувала нові знання охоче, з радістю, без тиску й нав'язування з боку дорослого? Згадайте, як світяться цікавістю очі в дітей, з яким нетерпінням очікують вони на щось приємне, коли ви говорите: «А зараз ми з вами, діти, пограємо в одну цікаву гру! Уявіть собі...». Саме так починаються всі ігри з ейдетики. Навіть не потрібно бути тонким психологом, щоб зрозуміти, яке величезне й особливе місце займає гра в житті дитини, адже це основний вид діяльності дошкільника. Саме ігри з використанням прийомів ейдетики дають можливість зробити життя й навчання дитини цікавішим та урізноманітнити його [2].

Саме для ейдетизму характерною є емоційна забарвленість образів. Ейдети́зм (від гр. «ейдос» – вигляд, образ) – психічне явище, яке полягає у здатності відтворювати яскравий наочний образ переважно тоді, коли об'єкт, який викликає цей образ, уже безпосередньо не діє на органи відчуття через тривалий вплив.

Використовуючи різні засоби ейдетики, вчитель-логопед розвиває одну з найважливіших сторін психічного життя дитини – пам'ять, яка отримує незвичний розвиток в особистісно-зорієнтованому навчанні. На відміну від логічної пам'яті, обсяг образної пам'яті необмежений. Ейдетика заснована на методі, який базується на конкретно-образному мисленні. Перевага образного мислення полягає в одномоментному засвоєнні інформації – образної, яскравої.

Завдяки іграм, запропонованим автором *«Школи ейдетики»* І. Матюгіним, з їх цікавим нестандартним підходом, заняття стають захоплюючими. Вони розвивають фантазію, всі види сприйняття, образне мислення й пам'ять. Завдяки створенню позитивного емоційного настрою навчальний матеріал сприймається і засвоюється легко та невимушено [5].

Незвичайність і таємничість фантастичних історій активізують образне мислення й сприяють розвитку фразової мови, що є важливим в роботі з дітьми-логопатами (діти з вадами мовлення).

Ейдетика має велике значення в розумовому, фізичному, моральному й естетичному вихованні дітей, а також, позитивно впливає на здоров'я дитини. Гра, у цьому випадку, ніколи не ставить перед дитиною вимоги, які б вона не змогла виконати [1].

Як же використовуються ці ігри у корекційній роботі?

Досвід показує, що ігри з використанням прийомів ейдетики можуть застосовуватися у різноманітних формах: проводитися як самостійні, що випереджають або закріплюють заняття, а також як активний відпочинок дітей, як своєрідні «домашні завдання», які обов'язково вимагають участі батьків.

У дітей з фонетико-фонематичними вадами мови недостатньо розвинена слухова увага. Використання у роботі з такими дітьми методу невербальних асоціацій допомагає розвивати слухове сприймання на матеріалі шумових звуків, формує навички й уміння уявляти й фантазувати за допомогою зорового сприйняття.

Хотілося б зазначити, що автором ідеї роботи з листівками та шумами, став перший представник ейдетики на Україні Є. Антошук. За його методикою листівки підбираються таким чином, щоб кожна наступна листівка не була подібна до попередньої (бажано ні за малюнком, ні за кольором). Тобто, коли на першій листівці зображені квіти, то на другій – люди, на третій – море, на четвертій – місто тощо. Краще, коли чергуються зображення живих і неживих предметів, різнокольорові з чорно-білими. Автор методики рекомендує використовувати такі правила:

- Знайти чіткий образ (слово, цифру задану педагогом) в листівці, бажано, щоб він мав контур – мозок чітко реагує на контур, на закінчену форму, тобто, якщо є абстрактне слово «радість», ми повинні його побачити в формі усмішки;
- образ повинен рухатись, відображати дію;
- бажано, щоб заданий образ був на першому плані, був добре освітленим і кидався в очі;

- акцентування – яскраве вираження образу;
- відчуття гумору – веселі смішні історії запам'ятовуються швидше і краще;
- позитивне мислення – без агресії, адже негативне витісняється із свідомого як захисна функція психіки.

Вправу подібну до вправ з листівками, можна виконувати за допомогою діапроектора та слайдів. Кожний варіант вправ з листівками краще робити всією групою. Тому що діти концентрують увагу на спогляданні кольорового зображення і на одному прикладі можна пояснити завдання всій групі. До того ж активізується змагальний принцип, діти прагнуть виконати завдання якнайшвидше та якнайкраще [3].

Гра «Незвичайне і небувале»

Мета: Розвивати слухове сприймання на матеріалі шумових звуків. Формувати навички й уміння уявляти образи за допомогою зорового й слухового сприймання. Збагачувати активний словник дітей, розвивати монологічне мовлення. Формувати мотивацію до спілкування й творчості.

Матеріал: 20 карток різної тематики, записи різних звуків: музичні інструменти, шуми, пов'язані з природними явищами.

Попередня робота: Дитина ознайомлювалася із шумами й складала розповіді з ними.

Хід гри:

Логопед включає запис шуму. Дитина слухає й одночасно розглядає картинку.

Логопед: Послухай уважно цей звук і спробуй відшукати на картинці те, з чим можна пов'язати цей звук, або що його створює.

Дитина повинна пов'язати зображення на картинці з почутим. Це можуть бути абсолютно неймовірні речі, але уява дитини знаходить пояснення цим виборам. Дитина вчиться висловлювати власну думку, підбираючи свої мовні засоби. Так відпрацьовується 20 шумів і 20 картинок.

Гра «Знахідки у листівках»

Мета: навчити дитину знаходити на листівці знайомі образи.

Варіант 1. Знаходимо на листівках яскраві асоціації.

Дітям пропонується комплект із 25 листівок. У кожній листівці вони повинні виділити один предмет, який в їх підсвідомості пов'язаний з яскравою асоціацією.

Наприклад: Коли на листівці зображена ялинка, то в дитини цей малюнок може викликати такі асоціації: їжачок, голки, кактус, борода тощо.

Варіант 2. Знаходимо на листівках живе і неживе.

Дітям пропонується комплект із 25 листівок. У кожній листівці вони повинні знайти об'єкт, який асоціюється в них з живим та неживим.

Наприклад: коли на листівці зображено багато фруктів, дитина може назвати такі асоціації: полуниця – Червона Шапочка, зелений листок – крокодил, черешні – м'ячики, камінчики, виноград – ікра, банан – бумеранг. Обов'язково при виконанні завдання просити дитину пояснювати, чому саме той чи інший образ вона обрала.

Ці вправи розвивають творчі здібності дитини, її уяву та впевненість. Коли в дитини щось виходить, коли незвичне мислення позитивно оцінюється – її самооцінка підвищується. А невпевнені в собі діти будуть вагатись при названні будь-якого варіанту, тому що не знатимуть, чого очікують від них інші [6].

На етапі автоматизації звуку доцільно використати гру *«Незвичайна подорож»*, яка спрощує процес автоматизації звуку й вносить розмаїття у такий вид роботи.

Гра «Незвичайна подорож»

Мета: Автоматизувати вимову звука [з] у словах, реченнях, зв'язному мовленні. Розвивати фонематичний слух, зорове й слухове сприймання, спостережливість, образне мислення й пам'ять. Учити визначати на слух слово з цим звуком серед інших слів. Збагачувати активний словник дітей, розвивати зв'язне мовлення. Виховувати позитивне ставлення до процесу навчання, спільної роботи.

Матеріал: 1. 20 будь-яких сюжетних зображень (листівок, ілюстрацій, календариків), які відрізняються за сюжетом, кольором. 2. Зображення комариків (звук [з]).

Хід гри:

Логопед пропонує дітям прослухати цікаву історію: «Жив собі звук у будиночку-ротику за нижніми зубками. Він був дуже допитливим. Одного разу йому захотілося вибратися зі свого будиночку й вирушити у подорож. Це був веселий дзвінкий звук. Ви напевно уже здогадалися, який дзвінкий звук жив за нижніми зубками?» Діти: «Це звук [з]».

Логопед: «Він вирішив відшукати слова зі звуком [з]. Щоб йому було цікавіше й швидше подорожувати він перетворився у маленького комарика. Ось такого (логопед демонструє зображення комарика). Вам цікаво куди він полетів і що з ним відбувалося? А ці картинки розкажуть нам, де ж подорожував комарик. А ви хотіли б подорожувати з ним? Тоді давайте уявимо себе такими ж маленькими, крихітними комариками й полетимо разом з ним. Закрийте очі. Уявили, як комарики дзижчать? Діти повторюють звук [з], вірно артикуючи його. Логопед кожній дитині прикріплює емблему із зображенням комарика.

Логопед: «От ви і перетворилися на справжніх комариків з крильцями й ми можемо летіти».

Використовуючи демонстраційний матеріал, діти запам'ятовують 20 слів зі звуком [з] (на початку, у середині, наприкінці слова).

Задане слово пов'язують із картинкою та придуманою позитивною «історією», зображення повинно бути яскравим, а дії, що відбуваються, незвичайними і фантастичними, для того, щоб образ і пов'язане з ним слово закріплювалося в уяві дитини.

Після відпрацювання всіх 20 картинок діти повторюють слова зі звуком [з] та історії у тій же послідовності.

У корекційній роботі з виправлення звуковимови є етап роботи над автоматизацією звуку. На цьому етапі необхідно після постановки

ізолюваного звука, автоматизувати навичку правильної звуковимови у складах, словах та фразах. Цьому етапу приділять особливу увагу, тому що від дитини вимагається багаторазове повторення слів з «поставленим» звуком.

Ігри, з використанням графічних символів, допомагають швидко та без особливих зусиль запам'ятовувати скоромовки й віршики, однак вимагають попередньої підготовчої роботи з дітьми для розвитку вміння образно кодувати слова, значки, символи.

Г. Бойко «Клює курка крупку»

Курник

Кривенький

На горбку

Гарненька

Курка

У курнику

Не турбуйте

Курку

Клює

Курка

Крупку . . . . .

Крупка . . . . .

Дрібненька . . . . .

Курка

Рябенька

(демонстрація графічних символів)

Гра «Хто кращий казкарик»

Мета: Автоматизація звука [л] в словах, реченнях; вчити складати

творчі оповідання з опором на предметні малюнки; висловлювати свої думки, ідеї. Розвивати допитливість, бажання виконувати складні, але цікаві завдання. Заохочувати до інтелектуальної роботи. Виховувати інтерес до навчання.

Матеріал: колаж (лист картону, на якому наклеєні або намальовані 7-30 різноманітних малюнків, які не повторюються, різні за змістом та розміром). У назві предметів, зображених на картині, обов'язковим є звук [л] на початку, в середині або у кінці слова.

На першому занятті дітям пропонують запам'ятати 15-20 малюнків. Педагог сам пов'язує ці зображення одним сюжетом (казкою). Як правило, діти запам'ятовують 7-9 картинок, найбільш яскравих і знайомих їм.

На другому занятті ми пропонуємо дітям вибрати з цих малюнків одного головного героя і скласти казку про його пригоди, використовуючи при цьому всі малюнки колажу.

Наступним кроком цієї методики є запам'ятовування усіх малюнків колажу по черзі. Діти відтворюють усі малюнки в прямій і зворотній послідовності.

Гра «Уявляйко»

Мета: Розвивати зв'язне мовлення, мовленнєву активність дітей, вчити складати оповідання.

Логопед називає перше слово Гудзик і пропонує дітям назвати слово, яке якимось чином пов'язане з названим. Дехто називає: голка, кишень, пальто, швачка. Логопед пропонує назвати наступне – жінка, швейна фабрика, швейна машина, мати, бабуся тощо. Вибирається слово, яке найчастіше вживається, наприклад, бабуся. Після цього діти називають наступні асоціації: село, пироги, казки, окуляри тощо. Рядок асоціацій доводимо до 25 слів, як правило, діти відтворюють без проблем усі слова, які вони яскраво уявили.

Утворюючи асоціації помічаємо, що деякі з них схожі, тобто асоціації можна поділити на кілька видів:

- за формою (голка – їжачок, гребінець, сірники, шпилька);
- за кольором (огірок – крокодил, листок, кактус);
- за розміром (миша – дівка, курча);
- за дією (м'ясорубка – педалі, карусель);
- логічна асоціація (зима – сніг, сніговик, Новий рік);
- загальноприйняті (Дід Мороз – Снігуронька, 8 Березня – квіти);
- за співзвучністю (каша – Саша, Маша, один – млин, Аладин).

Тому з часом гру «Уявляйко» ускладнюємо, пропонуючи підбирати слова за певним видом асоціації. У деяких випадках можна об'єднувати декілька видів асоціацій в одне ціле, наприклад: сонечко – апельсин, золота монета, колобок (за формою та кольором).

Принципово новим підходом у корекційній роботі з дітьми-логопатами є *ігри з розвитку нюхової пам'яті*. Суть цієї методики полягає в наступному. Підбираються природні аромати (фруктові, ягідні, овочеві і квіткові),

виготовляється спеціальний дидактичний посібник, який використовується для вивчення, визначення й запам'ятовування звуків, букв для складання складів, що значно полегшує роботу над звуковим аналізом слів. Використання запахів цікаве ще й тим, що сприяє закріпленню й автоматизації граматичних умінь і навичок з визначення першого звука у словах. Наприклад: звуку «А» – відповідає запах ананаса, звуку «Д» – запах дині.

Використовуючи у корекційній роботі прийоми ейдетики, ми відкриваємо для дітей світ цікавих ігор, які підтримують їх інтерес до пізнання навколишнього світу, нагромадження знань, освоєння мови, розвитку вміння спілкуватися. Після такої корекції діти можуть легко й невимушено висловлювати свої думки, стають дружелюбними, у них спостерігається збагачення словникового запасу. Більшість дітей вільно складають творчі розповіді, використовуючи власний досвід, набувають впевненості у своїх силах і здібностях, що особливо важливо для цієї категорії дітей [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артихович В.В. Сходинки творчого мислення. Навчально-методичний комплекс дисципліни «Ейдетика (практична психологія та психологія творчості)». – К.: Інститут економіки та права «КРОК», 2003. – 36 с.
2. Антощук Є.В. Вчимося запам'ятовувати. – К., 2001. – 16 с.
3. Антощук Є.В. 10 уроків чудової пам'яті. – К.: Ешке О.М., 2003. – 14 с.
4. Кошуба Л. Мовленнєво-комунікативний розвиток молодших школярів із ЗПР засобами ейдетичних методик: Навчально-методичний посібник. – К., 2003. – С. 123-127.
5. Матюгин И.Ю. Школа Эйдетики. Зрительная, тактильная, обонятельная память. – М.: Эйдос, 1994. – 26 с.
6. Чепурний Г.А., Палійчук Ю.В. Серія «Як навчитися легко вчитися». Книга 1. Асоціативний зв'язок, цифри та творче мислення. Навчально-методичний посібник. Видання друге доповнене. – В.: Розвиток, 2006. – 80 с.